

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΞΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

16
1922

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

ÉDITIONS
BAS. N. GRÉGORIADÈS

Ε.Υ.Δ της Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΤΑ ΥΠ' ΑΡΙΘΜΟΝ ΡΚΑ ΚΑΙ ΡΚΒ ΚΑΤΑΛΟΙΠΑ

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΡΚΑ κατάλοιπον τοῦ Σπ. Λάμπρου ἀποτε-
λεῖται ἐκ δύο ἀντιγράφων, ὧν τὸ μὲν ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 10073
κώδικος τοῦ βρετανικοῦ μουσείου, τὸ δὲ ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 46
κώδικος τῆς ἐν Ἄνδρω μονῆς τῆς Ἁγίας.

Τὸ πρῶτον ἀντίγραφον ἀποτελεῖται ἐκ φύλλων 4 φέρει δὲ ἐν
ἀρχῇ τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφήν·

Ἦ ἐν ἔτει 725 μ. Χ.

ἐκρηξίς τοῦ ἐν Θήρα ἠφαιστείου

Ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 10.073 κώδικος τῆς ἐν Λονδίνῳ βιβλιοθή-
κης τοῦ βρετανικοῦ μουσείου, γραφέντος ἐπὶ χάρτου τὸν δέκατον
πέμπτον αἰῶνα καὶ περιέχοντος διαφόρους εἰς ἑορτὰς πανηγυρικοὺς
λόγους καὶ βίους ἁγίων ἀντέγραψα ἐν ἔτει 1876 τὴν ἐξῆς διήγη-
σιν (κωδ. φ. 306α-306β)».

Μετὰ τὴν ἐπιγραφήν ταύτην ἄρχεται τὸ ἀντιγραφὸν ὡς ἀκο-
λούθως·

«Μηνὶ Νοεμβρίῳ εἰς ε

Βασιλέως Λέοντος τοῦ Μεγάλου

«Τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ ἔτει τῆς τοῦ μεγάλου Λέοντος βασιλείας
πέμπτη τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς περὶ τὰς μεσημέρινὰς ὥρας ἕπας ἔ-
σῶρανός συνεψῆς γεγονώς» κτλ. Τελευτᾷ δὲ διὰ τῶν λέξεων καὶ
τὴν ἐν τῇ γεννῇ τιμωρίαν ἐκφύγωμεν καταφλέγουσαν τῶν ἐμπι-
πτόντων σὺν τοῖς σώμασι καὶ τὰς ψυχάς. καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐ-
ρανῶν ἐπιτύχωμεν.

Μετὰ τὴν ἀντιγραφήν τοῦ κειμένου τούτου, περὶ οὗ ὑποσημειοῖ
ὁ Λάμπρος· «(1) κώδιξ εἶνε ἐν πολλοῖς οὐκ ὀρθῶς γεγραμμένος, ἀλλὰ
τὰ πταίσματα εἶνε μόνον περὶ τὴν ὀρθογραφίαν, διὸ καὶ δὲν ἐθεώ-
ρησα ταῦτα ἄξια ἀναγραφῆς. Οὕτω γεγραπται οκτῶ και δεκάτῳ
ἔτι,—μινὸς—τὰς μεσημέρινὰς—συνεψῆς—γεγονώς—μεταδάλων—

ἔδοίκει, καὶ ἄλλως δὲ πολλὰς εὐρίσκομεν τοιαύτας κήρας τοῦ βιβλιογράφου, εὐκρίτως ἄλλως διορθουμένας», προστίθῃσι τὰ ἀκόλουθα.

Προφανὲς εἶνε ἕτι τὸ κείμενον τοῦτο, ὅπερ μάλιστα εὐρηταὶ περιλαμβανόμενον ἐν συναξαρίῳ, καθ' ἃ εἶπομεν ἄνωτέρω, συνατάχθη διὰ τὴν ἐπ' ἐκκλήσιας ἀνάγνωσιν πρὸς ἐποικοδόμησιν τῶν πιστῶν. Ἀφορμᾶται δὲ ὁ γράψας ἐκ τῆς ἀφηγήσεως ἱστορικοῦ γεγονότος. Περισκοποῦντες δὲ τὰ συμβάντα περὶ ἐκείνους τοὺς χρόνους τὰ ἐκ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων γνωστὰ ἀναγκασίως φερόμεθα εἰς τὴν ἔκρηξιν, τὴν ἐν Θήρᾳ γενεμένην ἐπὶ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου. Περὶ ταύτης πρῶτος ποιεῖται λόγον ὀλίγας μετὰ τὸ συμβάν δεκαετηρίδας ὁ Θεοφάνης διὰ τῶν ἐξῆς «Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ἔτει (6218) Ἰνδικτιῶν: θ' ὥρᾳ θέρους, ἀτμικῶς ἐκ καμίνου... ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ θεομάχου Λέοντος¹». Τὴν διήγησιν δὲ ταύτην ἐπανέλαβεν αὐταῖς λέξεσιν κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα Γεώργιος ὁ Κεδρηνὸς μετ' ἔλαχίστων παραλλαγῶν, αἵτινες ἴσως προήλθον οὐχὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ἀλλ' ἐκ τῶν ἀντιγραφέων τῆς ἱστορικῆς τοῦ βιβλίου. Ὀλίγον δὲ χρόνον μετὰ τὸν Θεοφάνην γράφων ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρος τὴν σύντομον ἱστορίαν διηγήθη τὰ κατὰ τὴν ἐν Θήρᾳ ἔκρηξιν διὰ τῶν ἐξῆς: «Ὅσον δὲ κατὰ τοὺς χρόνους... ὡς μηδὲ θιγγάνειν αὐτοῦ τινὰ ἰκανῶς ἔχειν». Μετὰ δὲ τὴν παράθεσιν καὶ τοῦ χωρίου τούτου προστίθῃσιν ὁ Λάμπρος: «Αἱ διηγήσεις αὐταὶ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν ἔχουσι πολλὴν τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἐν τῷ ἀνεκδότηῳ λόγῳ, ὃν ἐδημοσιεύσαμεν ἄνωτέρω».

Τοιοῦτον τὸ περιεχόμενον τοῦ πρώτου ἀντιγράφου, τοῦ περιεχομένου ἐν τῷ καταλοίπῳ τούτῳ. Τὸ δεύτερον ἀντίγραφον περιέχει τὸ αὐτὸ κείμενον ἀντιγεγραμμένον ἐκ τοῦ κώδικος τῆς μονῆς Ἁγίας Ἄνδρου ὑπ' ἀριθ. 415 φ. 216β. Διαφορὰς μεταξὺ τῶν δύο ἀντιγράφων δὲν παρατηροῦμεν, γέμει μόνον τὸ δεύτερον σφαλμάτων γραμματικῶν, ἅτινα δὲν ἔχει διορθώσει ὁ Λάμπρος, ἕστις, ὡς ἄνωτέρω

1. Ἐκδ. Βόννης σ. 622, 19 κ. ἔ. Τὸ κείμενον παρατίθεται ὀλοκλήρον ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Λάμπρου, παρέλειψα ὅμως τοῦτο ἐνταῦθα χάριν συντομίας.

2. Τὸ κείμενον παρατίθεται ὀλοκλήρον ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Λάμπρου, παρέλειψα δ' ἐγὼ ἐνταῦθα χάριν συντομίας.

εἶπομεν, ἔχει διορθώσει: τὸ κείμενον τοῦ χειρογράφου τοῦ Λεοντίου, ἄνευ παραθέσεως καὶ τῆς ἀρχικῆς γραφῆς. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων δὲν δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν ποῖον τῶν κειμένων τούτων εἶνε τὸ καλλίτερον.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων γίνεται δηλον ὅτι: ὁ Λάμπρος ἀντιγράφας τὸ ἀνωτέρω κείμενον ἐνόμιζεν 1 ὅτι: τοῦτο εἶνε ἀνέκδοτον καὶ 2 ὅτι περιέχεται ἐν αὐτῷ διήγησις περὶ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἐν Θήρᾳ ἠφαιστείου τῆς γενομένης κατὰ τὸ 725 ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου. Ἀμφότερα αἱ γνώμαι αὐταὶ τοῦ Λάμπρου, ὅστις ἑμῶς δὲν εἶχε τελείως ἐπιτέμην τὴν ἐργασίαν ταύτην πρὸς διμοσίευσιν, δὲν εἶνε ὀρθαί. Τὸ κείμενον τοῦτο εἶνε ἐκδεδομένον ἐν τε τοῖς Μηνείοις 1 καὶ τοῖς συναξαρισταῖς, καθ' ἕσπον ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία τῆ 6 Νοεμβρίου, τῆ ἐπισύστη λοιπὸν τοῦ γεγονότος τούτου, ἐρτάζει: τὸ γεγονός τοῦτο «Τῆ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τῆς μετὰ φιλανθρωπίας κατενεχθείσης κόνεως ἐπὶ Λέοντος τοῦ μεγάλου», δὲν δύναται δὲ γὰ ἀναφέρηται εἰς γεγονός συμβάν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, καθ' ὅσον ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία δὲν ἦτο δυνατόν ποτε τὸν Λέοντα τὸν Ἰσαυροῦ τὸν εἰκονομάχον, γὰρ καλῆ μέγαν, ἀσχέτως βεβαίως τῆς ἀξίας αὐτοῦ ὀπὸ πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν καθόλου ἔποψιν. Ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία ἐρτάζει τῆ 20 Ἰανουαρίου τὴν μνήμην «τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Λέοντος τοῦ μεγάλου τοῦ καλουμένου Μακέλλη καὶ Θρακῆς τοῦ βασιλεύσαντος ἐν ἔτει υνξ' (457)», 2 εἰς τοῦτον δὲ τὸν Λέοντα, τὸν βασιλεύσαντα ἀπὸ τοῦ 457—474, ἀναφέρεται ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ἡμετέρου κειμένου «Βασιλέως Λέοντος τοῦ μεγάλου». Ὅρθως λοιπὸν ἐ Νικόδημος, ὅστις ἐν τῷ συναξαριστῇ αὐτοῦ παρέχει ἡμῖν τὸ ἀνωτέρω κείμενον εἰς ἀπλήν ὅμως ἑλληνικὴν, ἄρχεται τῆς διηγήσεως ταύτης ὡς ἀκολούθως: 3 «Κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον χρόνον τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ μεγάλου τοῦ ἐπικαλουμένου Μακέλλη καὶ Θρακῆς ἦτοι ἐν ἔτει υρέ' (476) ἐν τῇ ἕκτη τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς κατὰ τὴν ὥραν τῆς μεσημβρίας» 4 κτλ.

1. Πρὸβλ. τὴν 6 τοῦ μην. Νοεμβρ. ἐν τῇ ἐκδόσει Ἀθηνῶν τοῦ 1896 σ. 41.

2. Πρὸβλ. Συναξαριστὴν Νικόδημου ἀγιογρ. σ. 396 (ἐκδ. 1868 Ἀθηνῶν).

3. Ἐνθα ἀνωτέρω σελ. 196.

4. Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ὄνταῦθα ὅτι ἐν τῷ συναξαριστῇ τοῦ βασι-

Παραβάλλοντες τὸ ἡμέτερον κείμενον πρὸς τὸ ἐκδοσθέν οὐδεμίαν σχεδὸν εὐρίσκωμεν διαφορὰν, οὕτως ὅ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων περιττὴ καθίσταται ἡ ἐκδοσις τοῦ ἡμετέρου κειμένου.

Ταῦτα ὡς πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΡΚΑ κατάλοιπον τοῦ Λάμπρου. Ὡς πρὸς δὲ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΡΚΒ κατάλοιπον παρατηρῶ τὰ ἀκόλουθα:

Τὸ ὑπὸ ἀριθμὸν ΡΚΒ κατάλοιπον ἀποτελεῖται ἐξ ἀντιγράφου γενόμενου ὑπὸ τινος τῶν μαθητῶν τοῦ Λάμπρου ἐκ τοῦ κώδικος ὑπ' ἀριθμὸν 92 φυλ. 86α καὶ ἐξῆς τῆς ρωσικῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ὁρους. Τὸ ἀντίγραφον τοῦτο ἀρχεῖται διὰ τοῦ «... καὶ τοῦ στρατιώτου, φθάρους εἰς Κωνσταντινῶνα, τίθεται λοιπὸν ἐπ' αὐτῆς χάρακα καὶ πάντα τὰ πρὸς πολιρχίαν ταύτης τῆς μεγάλου πόλεως ἐξευτρεπίζει· καὶ τελευτᾷ διὰ τοῦ «μεγάλῃν ἐχυτοῖς πρὸς τὰ μέλλοντα εὐπρεπίσομεν παρρησίαν καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν· χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων ἀμήν». Ἐκ τῆς ἀπλῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἀντιγράφου τούτου πείθεται τις ἀμέσως ὅτι δὲν πρόκειται περὶ διήγησεως περὶ τοῦ Ἡρακλείου, ἀλλὰ περὶ τῆς σωτηρίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ἀράβων, καὶ ὅτι ἡ ἐπιγραφή «ἀκέφαλος διήγησις περὶ Ἡρακλείου» εἶνε αὐθαίρετος προσθήκη τοῦ ἀντιγραφέως, μὴ ὑπάρχουσα ἐν τῇ κειμένῳ, ὅπερ ἄλλως τε εἶνε κοινὸν καὶ ἐπομένως δὲ ἢ περιεῖχεν ἐπιγραφὴν. Τὸ ἀντίγραφον κείμενον εἶνε ἐκδοσθέν 1 ἐν τῇ πατρολογίᾳ Migne τομ. 106 σ. 1336—1353.

ἀλλου τοῦ πορφυρογεννήτου τοῦ νέου εὐρίσκωμεν τὴν αὐτὴν διήγησιν (προβλ. τὴν ὁ Νοεμβρίου) ἀλλὰ συντομώτερον ἐκτεθειμένην. Ἡ διήγησις ἀρχεῖται οὕτως: «ἀπὸ Λέοντος τοῦ μεγάλου βασιλέως τοῦ ἐπιλεγομένου Βέσσου περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς αὐτοῦ βασιλείας» κτλ. προβλ. Migne τόμ. 117 σ. 148). Ἄλλως διηγεῖται τὸ πρᾶγμα ὁ Ψευδοδοδοθέης «Εἰς τὸν καιρὸν δὲ τρυφῶν τοῦ βασιλέως (τοῦ Λέοντος τοῦ Μακέλλη) ἐφάνη εἰς τὸν οὐρανὸν σημεῖον μέγα, ἕνα νέφος μακρὸν, καὶ ἔστεκεν ἡμέρας μ' καὶ ἔβρεχε. Καὶ τοσούτον πολὺν ἔβρεξεν μέσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅτι ἦτον τὸ νερὸν μία πιθαμὴ ἀπάνω ἀπὸ τὴν γῆν. Καὶ ἦτο τὸ νερὸν ἐκεῖνο ὡς περὶ φωτιά καὶ ἔλεγον ὅλοι ὅτι φωτιά εἶναι καὶ θέλουν καῆ· κ.τ.λ. προβλ. ἐκδ. τοῦ 1786 σ. 289).

1. Ἦδη ὁ Λάμπρος ἔχει σημειώσει ἐν τῷ περιθωρίῳ ἀνω δι' ἐρουθρῆς μολυβδίδος «Πατρολ. ἑλλ. 106, σ. 1336—53».

ἄρχεται δὲ διὰ τῶν ἐξῆς « Ἐν τοῖς χρόνοις Ἡρακλείου τοῦ τῶν Ῥωμαίων βασιλέως Κοσρόης ὁ τῶν Περσῶν ἄρχων ἔχων κ.τ.λ. καὶ φέρει τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφὴν « Διίγησις ὠφέλιμος ἐκ παλαιᾶς ἱστορίας συλλεγεῖσα καὶ ἀνάμνησιν δηλοῦσα τοῦ παραδόξως γενεμένου θαύματος, ἠνίκα Πέρσαι καὶ βάρβαροι τὴν βασιλίδα ταύτην πολέμῳ περιεκύκλωσαν, οἱ καὶ ἀπώλοντο θείας δίκης πειραθέντες. ἡ δὲ πόλις ἀσινῆς συντηρηθεῖσα πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου ἐτησίως ἔκτοτε ἄδει εὐχαριστήριον ἀκάθιστον τὴν ἡμέραν κατονομάζουσα». Σύγκρισις τοῦ ἡμετέρου κειμένου πρὸς τὸ ἐκδεδομένον δεικνύει ὅτι ὑπάρχουσι διαφοραὶ τινες μεταξὺ τούτων, αἵτινες ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸ κείμενον τῆς ἐκδόσεως τῆς πατρολογίας Migne ἦτο πληρέστερον καὶ μετὰ μεγαλειτέρας προσοχῆς ἀντιγεγραμμένον. Ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου ἀντιγράφου ἐλλείπον μέρος ἐν ἀρχῇ εἶνε ἐλάχιστον ἀνερχόμενον εἰς δώδεκα στίχους ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Migne. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων γίνεται δῆλον ὅτι καὶ τοῦ κειμένου τούτου περιττὴ εἶνε ἡ ἐκδοσις.

Κ. Ι. Δ.